

Stručni rad

UDK 008:28(497.7)“19“

UDK 371:28(497.7)“19“

Suada A. DŽOGOVIĆ (Peć)

Haxhi Zeka University

suada.dzogovic@unhz.eu

**INTERSEKCIJA IDENTITETA, KULTURE I
OBRAZOVANJA: BOŠNJACI U MAKEDONIJI
KROZ HISTORIJSKU PRIZMU**

Prikaz knjige *"Bošnjaci u Makedoniji u 20. vijeku, sa posebnim osvrtom na kulturu i obrazovanje"* prof. dr. Zećira Ramčilovića

U savremenom naučnom kontekstu, koji karakterizira izrazita specijalizacija i fragmentiranost znanja, knjiga prof. dr. Zećira Ramčilovića *"Bošnjaci u Makedoniji u 20. vijeku, sa posebnim osvrtom na kulturu i obrazovanje"*, donosi detaljnu analizu kulturne i obrazovne historije Bošnjaka u Makedoniji. Dr. Ramčilović u svojim istraživanjima temeljito analizira i osporava tradicionalne historiografske narative, često oblikovane dugogodišnjim predrasudama i neprovjerenim informacijama.

Knjiga započinje autorovim osobnim iskustvenim narativima i introspektivnim analizama identiteta, smještenim u kontekst društvenih i političkih previranja. Tema identiteta dosljedno se pojavljuje kao središnji *leitmotiv* koji značajno oblikuje strukturu i sadržaj djela, potvrđujući time važnost kontekstualnog pristupa.

U tom procesu, autorova introspekcija i kritička evaluacija prethodno usvojenih uvjerenja potaknule su detaljnije istraživanje historije i identiteta Bošnjaka u Makedoniji. Ova analiza omogućila je Ramčiloviću da artikulira ključne uvide, bitne za razumijevanje složene socio-kulturne dinamike regije, relevantne u historijskom i savremenom kontekstu. Međutim, knjiga nije zamišljena samo kao konačan zapis, već i kao temelj za dalja istraživanja, pružajući prostor i inspiraciju historičarima i istraživačima da prodube svoje razumijevanje bošnjačke historije i kulture u Makedoniji.

Opsežno istraživanje, koje uključuje analizu arhivskih dokumenata i terenske studije, omogućilo je autoru da konstruira cjelovit pregled historijskih, kulturnih i društvenih promjena koje su oblikovale život Bošnjaka u Makedoniji u određenom razdoblju. Primjenom historiografske metode, zasnovane na

hronološkom i problemskom pristupu, autor daje cjelovit prikaz položaja Bošnjaka, s posebnim osvrtom na kulturu i obrazovanje. Studija također ispituje odgovor Bošnjaka na političke, ekonomske i vojne izazove moderne historije, njihovo aktivno sudjelovanje u društvenim procesima i, prije svega, njihovu predanost očuvanju nacionalnog identiteta.

Dr. Ramčilović pristupa temi s izraženom kontekstualizacijom, pozicionirajući Bošnjake unutar kompleksnog historijskog i kulturnog okruženja Makedonije. Njegov rad razmatra načine na koje historijske interpretacije, često oblikovane nacionalističkim pristupima, mogu distorzirati stvarni doprinos i značaj bošnjačke populacije u regionalnom kontekstu. Međutim, ove interpretacije nisu izolirani incidenti, već dio šireg trenda u kojem politički i društveni imperativi oblikuju dominantne nacionalne narative, često marginalizirajući manjinske zajednice. Istovremeno, autor ukazuje na izazove očuvanja akademske čestitosti i historiografske kvalitete u kontekstu u kojem nacionalizam i politički sukobi mogu zamagliti objektivnu istinu.

Metodološki, dr. Ramčilović primjenjuje rigorozan i multidisciplinarn pristup koji uključuje historiju, sociologiju, antropologiju i lingvistiku, oslanjajući se na širok raspon izvora, od arhivskih dokumenata do intervjua i terenskih istraživanja. Ovakav pristup doprinosi pružanju cjelovitog i inovativnog uvida u bošnjačku historiju, kulturu i obrazovanje ne samo prikupljanjem podataka, već i njihovom analizom. Time se dodatno produbljuje razumijevanje složenosti koje je često bilo zanemareno u prethodnim istraživanjima.

U uvodu studije ističe se važnost razumijevanja specifičnosti i različitosti svih etničkih zajednica kao ključnog faktora za unapređenje razvoja i stabilnosti države. Autor skreće pozornost na Bošnjake, čiji se historijski i društveni doprinosi makedonskom identitetu često podcjenjuju ili zanemaruju u savremenim interpretacijama makedonske historiografije. Prema njegovom mišljenju, adekvatno prepoznavanje i razumijevanje uloge Bošnjaka neophodno je za izgradnju kohezivnog, multikulturalnog i demokratskog društva. Iz tog razloga, studija osvjetljava društvene i političke izazove koji proizlaze iz nedostatka priznavanja i razumijevanja Bošnjaka od strane dominantnih društvenih zajednica, čime se naglašava potreba za revidiranjem historijskih narativa i obrazovnih programa u cilju promoviranja objektivnosti i suzbijanja etničkih predrasuda.

Etnogeneza Bošnjaka

U prvom poglavlju, dr. Ramčilović provodi temeljitu analizu etničkog porijekla Bošnjaka, naglašavajući njihov utjecaj na socio-političku i kulturnu dinamiku Balkana, kao i njihovu ulogu u kontekstu makedonskog društva. Studija započinje detaljnom analizom ranih pisanih dokumenata, fokusirajući se na interakcije s dominantnim entitetima poput Osmanskog carstva, Habs-

burške monarhije i drugih lokalnih i regionalnih aktera koji su značajno utjecali na socio-kulturni identitet Bošnjaka. Posebna pozornost posvećena je razdobljima vladavine Kulina Bana, Stjepana Kotromanića i kralja Tvrtka, koja su bila presudna za historijski kontinuitet i formiranje bosanske državnosti i identiteta. Analiziraju se također značajne migracije i demografske promjene koje su utjecale na etničku topografiju Balkana, uzimajući u obzir promjene granica i historijske sporazume koji su oblikovali etnički identitet Bošnjaka. Koristeći širok spektar arhivskih dokumenata i historijskih izvora, autor razmatra i socio-političke pritiske koji su definirali samopercepciju Bošnjaka i njihove međuetničke odnose. Ovaj segment studije nudi kritički osvrt na reduktivne narative koji su često pojednostavljivali složenu historijsku putanju Bošnjaka, čime doprinosi dubljem razumijevanju bošnjačkog identiteta i kulture. Zaključno, ovo poglavlje upućuje na kontinuirano naučno istraživanje i reevaluaciju historijskih narativa koji podupiru naše razumijevanje historije Balkana, naglašavajući višestruku prirodu bošnjačke etničke historiografije.

Bošnjaci u Makedoniji do 1912. godine

Drugo poglavlje otvara dubinsko istraživanje predosmanlijskog razdoblja, otkrivajući rane tragove Bošnjaka na području današnje Makedonije. Rasprava započinje pregledom osmanske ere i njenim utjecajem na oblikovanje bošnjačke populacije sve do Velike istočne krize. Ovaj dio studije detaljno se bavi utjecajem osmanske vlasti na politički, društveni i kulturni identitet Bošnjaka u regiji. Osim toga, fokus je usmjeren na muhadžirske krize potaknute geopolitičkim napetostima na Balkanu, koje su rezultirale masovnim migracijama Bošnjaka. Analizom ovih migracija, proučava se njihov utjecaj na demografsku strukturu i socio-kulturni razvoj bošnjačke zajednice u Makedoniji. U poglavlju se daje i pregled socio-ekonomskih aspekata života Bošnjaka u Makedoniji do početka 20. stoljeća, sagledavajući njihovu ulogu u ekonomiji, obrazovanju, umjetnosti i drugim oblastima društvenog života. Na ovaj način, autor vrlo vješto i akademski precizno rasvjetljava dinamiku bošnjačke zajednice i njenu adaptivnu prirodu u makedonskom društvu.

Bošnjaci u Makedoniji od 1912. do 1941. godine

U trećem poglavlju istražuju se posljedice balkanskih ratova na bošnjačku zajednicu, s naglaskom na teritorijalne promjene i demografske transformacije. Usmjeravajući se na utjecaj ovih sukoba, ovo poglavlje detaljno ispituje procese iseljavanja Bošnjaka nakon ratova i njihovu integraciju u političke strukture Kraljevine SHS/Jugoslavije. Istraživanjem je obuhvaćen širok spektar kulturnih i obrazovnih aspekata života Bošnjaka u međuratnom razdoblju, posebno njihova ulogu u društvenim organizacijama, medijskim inicijativama i obrazovnim institucijama. Nadalje, fokus je na političkim, društvenim i kulturnim kontekstima koji su oblikovali identitet i sudbinu Boš-

njaka u Makedoniji u navedenom razdoblju. U poglavlju se također govori o teritorijalnim gubitcima, demografskim promjenama i dinamici migracija, kao i o prilagođavanju bošnjačke zajednice novim političkim granicama. Paralelno, istražuje se stupanj integriranosti Bošnjaka u vladajuće strukture društva i njihova uloga u oblikovanju društvenih procesa i političkih zbivanja tog vremena. Kao rezultat, ova interdisciplinarna studija pruža dublje razumijevanje složenosti života Bošnjaka u Makedoniji tokom međuratnog perioda.

Bošnjaci u Makedoniji od 1941. do 1991. godine

U četvrtom poglavlju autor se bavi ulogom Bošnjaka u Makedoniji od 1941. do 1991. godine, razdoblju obilježenom izazovima proizašlim iz Drugog svjetskog rata i političkog restrukturiranja socijalističke Jugoslavije. Proučavaju se migracijski obrasci nakon ratnih sukoba i njihov utjecaj na demografski i teritorijalni sastav bošnjačke populacije u Makedoniji. Analizom demografskih podataka i teritorijalnih promjena, autor daje pregled u dinamiku bošnjačkih migracija i njihovu prilagodbu socio-političkim promjenama. Osim toga, razmatra se kulturni i obrazovni napredak Bošnjaka u ovom razdoblju, uključujući materijalnu kulturu, folklor, te sportska i kulturna dostignuća koja su oblikovala bošnjačku zajednicu u Makedoniji. Sagledavajući ove aspekte, autor prikazuje kompleksan razvoj bošnjačkog identiteta i kulturnog naslijeđa u širem kontekstu makedonskog društva.

Bošnjaci u samostalnoj i nezavisnoj Republici Makedoniji

Peto poglavlje tematizira implikacije ratnih događaja između 1992. i 1995. u Bosni i Hercegovini na bošnjačku populaciju u Makedoniji. Istražujući izbjegličku krizu, analiziraju se različite faze, te specifični socio-ekonomski, politički i pravni izazovi proizašli iz konteksta migracija. Osim toga, razmatra se pravni status Bošnjaka u Republici Makedoniji, posebno njihova uloga kao ustavotvornog naroda unutar pravnog okvira zemlje. Ovaj pravni aspekt analiziran je uz kritički osvrt na relevantnu pravnu literaturu i presedane, kako bi se osigurala objektivna i temeljita analiza. Također, u okviru kulturnog i obrazovnog razvoja, ovo poglavlje obuhvaća širok spektar događaja i aktivnosti koji su doprinijeli promoviranju i očuvanju bošnjačke kulture i identiteta u Makedoniji. Autor raspravlja o značajnim kulturnim manifestacijama, mogućnostima obrazovanja i individualnim doprinosima, koristeći empirijske podatke i primjere iz života kao potporu argumentima iznesenim u tekstu. Poglavlje završava analizom teritorijalnog rasporeda Bošnjaka, dajući sveobuhvatan prikaz njihove integracije i identiteta u savremenom makedonskom društvu.

U završnom poglavlju rada, dr. Ramčilović daje cjelovitu analizu historijskog položaja Bošnjaka, identificirajući ih kao autohtoni narod Balkana. Središnji fokus je na etnogenezi Bošnjaka i njihovom utjecaju na historiogra-

fiju Makedonije. Detaljno se razmatra njihov odnos s ilirskim stanovništvom i kasnije doseljenim Slavenima, uključujući njihovu integraciju u Osmansko Carstvo. Istovremeno, autor iznosi brojne izazove s kojima su se Bošnjaci suočavali tokom i nakon austrougarske okupacije Bosne. U tom kontekstu, posebna pažnja posvećena je posljedicama Berlinskog kongresa (1878.) i balkanskih ratova na migracijske tokove i društvenu integraciju Bošnjaka u Makedoniji. Također, razmatraju se i njihova nastojanja da očuvaju svoj nacionalni identitet uprkos promjenama u jugoslavenskom razdoblju. Na kraju, autor ove vrijedne knjige afirmira ulogu i značaj Bošnjaka u izgradnji pluralističkog društva u savremenoj Republici Sjevernoj Makedoniji, pružajući uvid u društveno-političke procese koji su oblikovali njihov identitet i život na Balkanu.

U svakom poglavlju knjige, Dr. Ramčilović pažljivo proučava ulogu kulture i obrazovanja u očuvanju bošnjačkog identiteta unutar makedonskog društva. Ističe važnost kulturnih i obrazovnih institucija u Bosni i Hercegovini, smatrajući ih ključnim čuvarima identiteta i središtima otpora asimilaciji i kulturnoj eroziji. Tačnije, identificira specifične inicijative koje su oblikovale ovaj kulturni otpor, uključujući osnivanje škola koje su promovirale bosanski jezik, kulturu i tradiciju. Osim toga, analizira i ulogu kulturnih društava i drugih organizacija koje su kroz umjetnost, književnost, folklor i druge kulturne izraze njegovale bošnjački identitet. Ova dubinska analiza ukazuje na kompleksnost borbe za očuvanje kulturnog naslijeđa u novom okruženju, kao i na ključni značaj ovih inicijativa za očuvanje identiteta, uspostavljanje veza s matičnom kulturom i jačanje osjećaja pripadnosti među Bošnjacima u Makedoniji. Demonstrirajući ove kulturno-obrazovne inicijative, dr. Ramčilović definira njihovu ulogu ne samo u očuvanju bošnjačkog identiteta, već i u stvaranju osjećaja kontinuiteta i otpornosti unutar bošnjačke dijaspore.

Knjiga *"Bošnjaci u Makedoniji u 20. vijeku"* autora dr. Zećira Ramčilovića predstavlja izuzetan doprinos razumijevanju historije Bošnjaka i balkanskog konteksta. Izlazeći iz tradicionalnih okvira balkanologije, ova studija uvodi nove perspektive u proučavanje kulture i historije regije. U tom kontekstu, Ramčilovićeva metodička analiza socio-političkih, kulturnih i obrazovnih aspekata ne samo da dokumentira historiju, već i aktivno doprinosi revitalizaciji bošnjačke kulturne baštine.

Jasno je da relevantnost ove knjige transcendirira akademsku sferu, postajući kulturološki artefakt koji pruža ključne uvide za bolje razumijevanje historijskih i savremenih pitanja regije. Kao takva, predstavlja važan akademski poticaj za stvaranje mirnije i prosperitetnije budućnosti na Balkanu. Stoga autoru ovog djela pripada visoko priznanje za izvanredan doprinos našem razumijevanju historiografije Balkana i šire, kao i za inovativnu perspektivu kojom obogaćuje akademsku i kulturnu zajednicu.